

МОДЕЛЮВАННЯ ПАРИТЕТНОСТІ В ЕКОНОМІЧНИХ СТОСУНКАХ МІЖ ВИРОБНИКАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ПЕРЕРОБНИМИ ГАЛУЗЯМИ

Ф. ГАГРЕНЬ
*Науково-дослідний центр
“Західагропромпродуктивність”*

Висвітлено систему чинників в інтеграційних процесах між аграрними товаровиробниками та переробними галузями АПК. Побудовано системну модель їх інтеграції на паритетних засадах.

Постановка проблеми. На початку 90-х років, у процесі реформування АПК, відбулось розукрупнення сільськогосподарських підприємств, роздрібнення виробничих потужностей з переробки сільськогосподарської продукції. Водночас процес приватизації перетворив підприємства сфери переробки, сільськогосподарського машинобудування і агросервісу в монополістів. На фоні цього здійснювана цінова політика загострила міжгалузевий диспаритет між сировинними сільськогосподарськими галузями і переробкою продукції, виробниками матеріально-технічних засобів, що призвело до згортання виробництва основних видів продукції рослинництва і тваринництва як базових складових та основи розвитку АПК.

Проблеми у ціновій політиці та пайовій участі в прибутках у галузях промисловості вирішувалися шляхом кооперації. Там уже був налагоджений механізм їх вирішення. В умовах АПК такий досвід практично донині відсутній.

Монопольний диктат переробників сільськогосподарської продукції, що сформувався на закупівельні ціни, практично повна незалежність від держави переробних і обслуговуючих підприємств значно ускладнили вирішення завдання побудови взаємовигідних стосунків між партнерами, призвели до руйнування інтеграційних зв'язків між ними. Зниження цін на сировинні і продовольчі ресурси при одночасному збільшенні цін на готову продукцію переробки з боку монополістів також не сприяло інтеграції галузей АПК.

Проблеми створення і стійкого функціонування інтегрованих формувань недостатньо досліджені. Аналіз існуючих підходів і методів організації партнерства сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств засвідчив, що вони носять поверхневий характер, не маючи в своїй основі аргументованого обґрунтування економічної доцільності функціонування останніх. Виходячи з цього, слід розробити принципово нові підходи до налагодження економічних стосунків між інтегруючими суб'єктами на основі взаємовигідного партнерства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна наука значною мірою дослідила комплекс причин, які призводять до нееквівалентності економічних відносин аграрних підприємств. Цим займались вітчизняні вчені: В. Г. Андрійчук, С. Л. Дусановський, Б. Й. Пасхавер, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак, О. Г. Шпикуляк.

В економічній літературі, щодо суті вищезазначених проблем, йдеться про нееквівалентний обмін, диспаритет цін, цінову дискримінацію. Проблема нееквівалентності обміну, на думку П. Т. Саблука, полягає в тому, що кінцеві результати сільськогосподарського виробництва формуються в циклі “виробництво – заготівля – переробка – торгівля” і значна частина прибутку сільського господарства “вимивається” іншими галузями. Тому він вважає, що для усунення несправедливості у розподілі прибутків, необхідно сформувати інтегровані структури у вигляді різного типу об'єднань, завданням яких є узгодження інтересів між усіма його учасниками [1].

Формування цін за принципом ціни виробництва на рівні середньої для промисловості норми прибутку на авансований капітал, включаючи вартість землі в міру входження її в ринкові відносини, – такий напрям досягнення еквівалентності обміну пропонують інші провідні вчені [2].

Існуюча ситуація утворилась і поглиблюється через слабкий вплив держави на процеси ціноутворення. Окремі автори акцентують увагу на тому, що "державна закупівельна ціна – перша скрипка сільськогосподарського ціноутворення" [3]. Регульована державна ціна може встановлюватись як ціна застави, ціна стабілізації доходів, ціна товарних інвестицій тощо.

Водночас, ще залишаються недостатньо дослідженими питання партнерських стосунків між виробниками та переробними галузями в нових економічних умовах, а саме: створення та стабільне функціонування інтегрованих формувань на взаємовигідних засадах.

Однак в економічній науці практично відсутні дослідження системоутворюючих чинників інтеграційних процесів та виробничих стосунків між галузями АПК, моделювання та визначення параметрів взаємовигідного партнерства між учасниками інтегрованих структур, що й зумовило мету даної статті.

Мета статті – дослідження та обґрунтування економічної сумісності та інтересів сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств, створення інтегрованих структур в умовах ринкової економіки, розроблення рекомендацій щодо участі у взаємовигідному розподілі прибутку.

Виклад основного матеріалу. Всі економічні проблеми прямо або опосередковано концентруються в еквівалентності агропромислових відносин, що особливо актуально в умовах ринку. Внаслідок цього сільське господарство як сектор економіки несе основний тягар економічних негараздів у країні. Тобто трудівники сільськогосподарської галузі покривають велику частину витрат, пов'язаних з розвитком економіки в цілому. При цьому їх доходи за рівнем значно поступаються тим, які отримує несільськогосподарське населення.

У теоретичному та практичному аспектах важливо розрізнити поняття "еквівалентність обміну" і "ціновий паритет". Під еквівалентністю розуміють однакову вигоду в разі обміну продукцією між товаровиробниками, а паритетність означає спосіб підтримки взаємовигідних відносин, насамперед за рахунок цін.

Відомо, що ціна виробництва продукції дорівнює витратам на її виробництво та середньому прибутку, навколо якого коливаються ринкові ціни. У процесі переходу до ринкової економіки промислові підприємства в десятки разів підвищили ціни на види своєї продукції понад їх реальну вартість. Водночас сільськогосподарські підприємства і господарства не в змозі викласти такі кошти на промислові засоби виробництва і предмети праці, оскільки це призведе до суттєвого подорожчання виробленої сільськогосподарської продукції та збитків від виробництва. Аналіз та оцінка цінової ситуації свідчить, що зростання цін на матеріальні, енергетичні ресурси, послуги не припиняється. Причому індекс цін на них зростає набагато швидше, ніж на сільськогосподарську продукцію, що ще більше поглиблює диспаритет.

Як показує досвід країн з розвинутою ринковою економікою, державні витрати на підтримку цін у сільському господарстві не відповідають принципам ефективного розподілу ресурсів, тому роль держави зводиться до створення умов для розвитку кредитної системи й інфраструктури [4].

Стосунки між аграрними виробниками та виробниками матеріально-технічних засобів – це лише частина існуючої диспаритетної ситуації. Не менш проблемними та гострими є взаємовідносини між товаровиробниками села та підприємствами, що закуповують вироблену сільськогосподарську продукцію для переробки. Здавалось би, саме тут можливе подолання диспаритету. Ряд аграрних підприємств-гігантів (агрохолдингів), пішли шляхом будівництва власних переробних цехів, заводів та реалізації виробленої продукції через мережу власних магазинів. Однак не всім це під силу. Тому, враховуючи різноукладність та різномасштабність господарюючих суб'єктів, необхідна виробнича інтеграція та кооперування між останніми й існуючими переробними підприємствами.

Постійна співпраця між суб'єктами ринкового виробництва ґрунтується на взаємній вигоді. Для вироблення критеріїв такої співпраці між партнерами необхідне моделювання, яке відкриє можливість проведення об'єктивного якісного і кількісного аналізу та прогнозування. Прогноз – єдине джерело інформації, що дозволяє з урахуванням очікуваної економічної ситуації, регулювати обсяги виробництва продукції агропромислового комплексу, формуючи на цій основі продовольчий ринок.

Рис. 1. Схема прогнозування і розрахунків балансу попиту та пропозиції яловичини

Моделюванню розвитку агропромислових підприємств та об'єднань повинні передувати моделі ринкової рівноваги, теорія якої вимагає встановлення рівності (балансу), між попитом і пропозицією на всіх ринках. Попит, як правило, визначає верхній рівень ціни, тобто максимальну ціну, яку підприємство може запросити за свій товар. Для установа попиту на продовольчі товари їх ціни слід пов'язувати із зростанням виробництва і збільшенням доходів населення до рівня прожиткового мінімуму. У графічному вигляді баланс між попитом і пропозицією можна подати на прикладі виробництва та реалізації яловичини (рис. 1).

Для побудови системної моделі взаємовигідного співробітництва за основу беруть підхід, що відображає спільну зацікавленість учасників виробничо-збутового ланцюжка в отриманні фінансових результатів: доходу і прибутку.

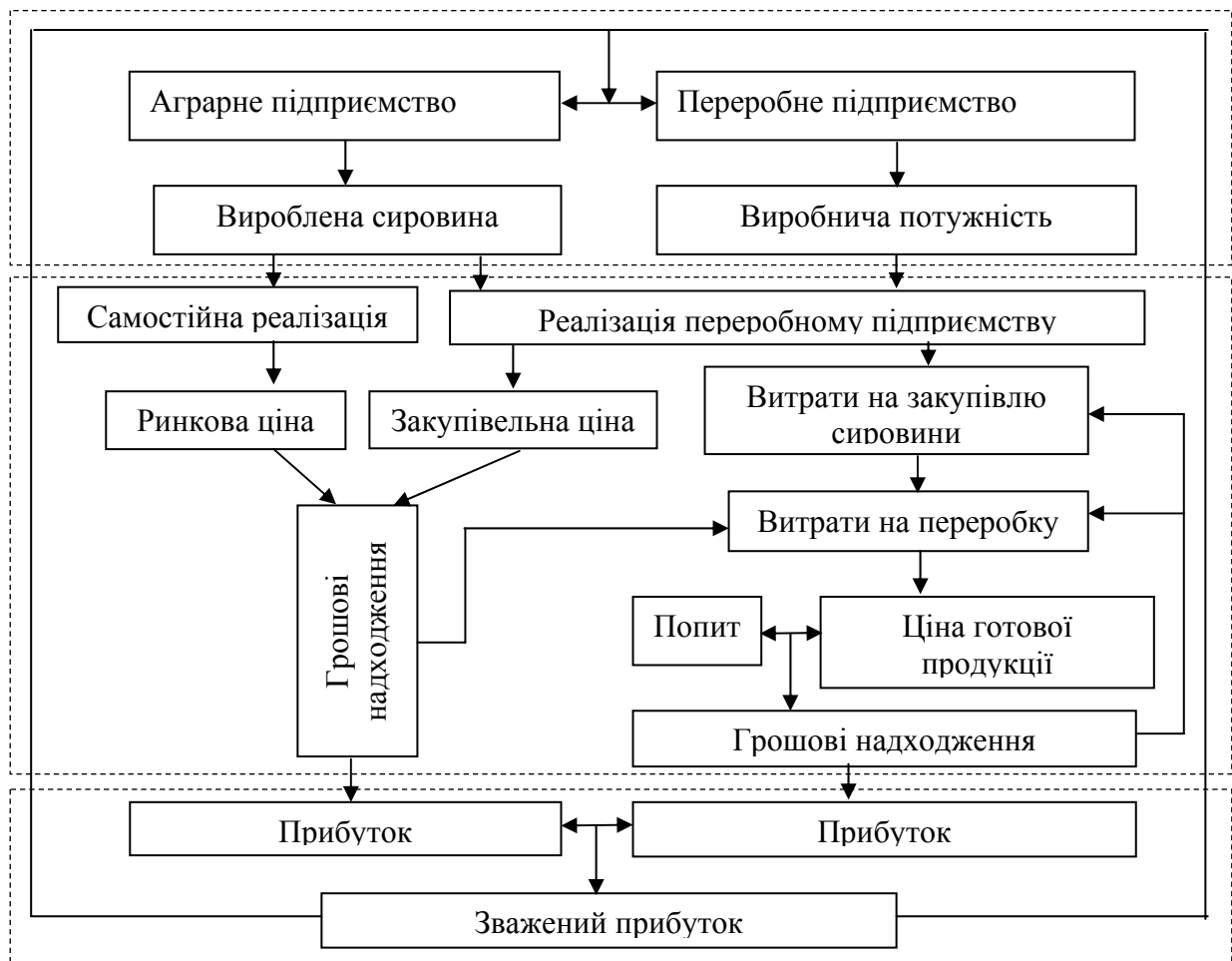
Зокрема, прибуток переробного підприємства залежатиме від наступних показників:

$$П_{пп} = Q_D \times P_{пр} - Q_{пр} \times (P_{зак} + K_{пп}) \quad (1)$$

Відповідно прибуток аграрного підприємства, виробника сировини:

$$П_{ап} = (B \times P_{рп} + Q_{пер} \times P_{зак}) - K_{пп}, \quad (2)$$

де, $П_{пп}$ та $П_{ап}$ – прибутки переробного та аграрного підприємств; Q_D – функція попиту на готову продукцію переробного підприємства; $P_{пр}$ – ціна готової продукції; $P_{рп}$ – ціна внутрішньогосподарської реалізації продукції на аграрному підприємстві; $P_{зак}$ – закупівельна ціна; $Q_{пер}$ та $Q_{пр}$ – кількість реалізованої та закупленої на переробку продукції; $K_{пп}$ – витрати на переробку;

Рис. 2. Системна модель інтеграції та паритетності економічних стосунків

Через наведені розрахунки можна вийти на певний цифровий показник прибутку, що характеризує взаємну зацікавленість обох партнерів. У математичних моделях такий показник називають зваженим прибутком. Він є умовною мірою, але, опираючись на результати такого аналізу, можна досягти реальних умов паритетності стосунків та сумісності інтегрованих суб'єктів.

Системна модель паритетності стосунків та формування зваженого прибутку має наступний вигляд (рис. 2).

Зважений прибуток є сумою прибутків аграрного товаровиробника (товаровиробників) та переробного підприємства з урахуванням відповідних параметрів міри зацікавленості. Найслабша ланка цього ланцюга – закупівельна ціна на сировину, продукцію аграрного виробництва. Її необхідно встановлювати з урахуванням ринкової ціни плюс відповідний рівень рентабельності виробництва. Монополізм повинен мати певні розумні межі і враховувати інтереси виробничника, адже нехтування цим – це в кінцевому підсумку удар по економічному стану і самого переробного підприємства.

Висновки. Висвітлено систему чинників в інтеграційних процесах між аграрними товаровиробниками та переробними галузями в АПК.

Розкрито суть умовного вимірника взаємної зацікавленості партнерів.

Побудовано системну модель інтеграції аграрних та переробних підприємств.

Список літератури

1. *Саблук П. Т.* Ціноутворення в період ринкового реформування в АПК. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 438 с.
2. *Шпичак О. М., Ситник В. П.* Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК. – К.: ІАЕУААН, 1998.
3. *Пасхавер Б. Й.* Ціноутворення в продовольчому комплексі. // Економіка АПК. – 1995. – № 10.
4. *Дусановський С. Л., Білан Є. М.* Економічні основи розвитку АПК в ринкових умовах. – Тернопіль: Збруч, 2003. – 182 с.

Моделирование паритетности в экономических отношениях между производителями сельскохозяйственной продукции и перерабатывающими отраслями

Ф. Гагренъ

Научно-исследовательский центр "Западагропромпродуктивность"

Рассмотрена система факторов в интеграционных процессах между аграрными товаропроизводителями и перерабатывающими отраслями АПК. Построена системная модель интеграции на взаимовыгодной основе.

Modeling of parity in economic relations between producers of agricultural products and processing industries

F. Gagren'

Scientific research center "Zahidagropromproduktivnost"

We consider the system factors in the integration process between the agrarian producers that agricultural processing industries. System integration model is built on a reciprocal basis.